

Een vraag van 1934 en een herinnering aan 1834.

Onze lezers herinneren zich, dat ik hier letterlijk overnam, en zin voor zin beantwoordde (dit is geen gepoeh, maar alleen een verzoek aan andere bladen, om voortaan niet meer met een „men“ te werken) wat de aftredende rector der Vrije Universiteit opmerkte over het a.s. Congres. Een der opmerkingen was deze:

„Is het wel raadzaam, met het oog op het veelvuldig gebruik, dat van die belijdenisschriften als accoord van gemeenschap wordt gemaakt, en moet worden gemaakt, de betekenis van de onderteekening er van zoozeer te verkleinen?“

Reeds werd hierop geantwoord, dat de betekenis der onderteekening juist niet verkleind werd door degenen, die er bezwaar tegen hebben, menschen, die onderteekenen wat ze niet gelooven, in dat werk te helpen voor de toezienende schare. Juist omgekeerd, degenen, die zoo iemand daarin met hun wetenschappelijk gezag steunen, en „gereformeerd“ noemen wie het niet is, juist zij verkleinen de betekenis van de onderteekening der belijdenis.

Dit zij evenwel verder daargelaten.

In dit Afscheidingsnummer willen wij eens zien, hoe Hendrik de Cock „de betekenis van de onderteekening“ der formulieren in het „ius constitutum“ en daartegenover (helaas) in het ius constitutum¹⁾ zag.

Naar ik meen, precies zoo als ik. Hij hechtte er zoo veel betekenis aan, dat hij er zich wel voor wachte, een krachtens het geldend „recht“ geschiedte acte van onderteekening als serieus aan te dienen, wanneer ze het niet was (let wel: serieus is hier geen qualificatie van een „ziel“, alleen maar van een „werk“, een qualificatie naar het recht dat gelden moet). Een gereformeerd predikant, die levendig belang stelt in de kwesties van dezen tijd, wijst mij op volgend citaat uit de voorrede op den befaamden bundel der „Evangelische Gezangen“. Men zou tranen hullen bij volgende dierbare passage:

Wij ondergeschreevene Predikanten en Ouderlingen door alle de Synoden der Nederlandsche Hervormde Gemeenten volgens derzelver bijzondere Resolutiën gecommiteerd en geautoriseerd.... verklaren.... dat wij met alle nauwkeurigheid hebben toegezien, dat daarin niets mogte voorkomen, eenigszins strijdig met de aangenomene leer der Nederlandsche Hervormde Kerk, zooals die naar Gods Woord in den Heidelbergsechen Catechismus, de Belijdenis des Geloofs, en de Canones van het Synode Nationaal, te Dordrecht in de jaren 1618 en 1619 gehouden, vervat is; gelijk wij ook in genoemde verklaren, dat in dezelve niets gevonden wordt, in het allerminste afwijkende van de bovengemelde Formulieren van eenigheid....

Onderteekenaars o.a.

Mr PIETER LEONARD VAN DE KASTEELE.
ABRAHAM RUTGERS, predikant te Haarlem.
Mr RHIJNVIS FEITH (1).
HERMAN MUNTINGHE.

6 September 1805.

Leg nu eens hiernaast de vraag van daareven: „Is het wel raadzaam...?“ En denk dan nog eens aan De Cock. Dan komt de vraag op: Wie heeft in die dagen de betekenis van de onderteekening „verkleind“? De Cock? Of de anderen?

Nog een ander citaat legt de bovenbedoelde predikant ons voor: Het handelt over den befaamden ds Reddingius, den man, tegen wien De Cock zoo heftig heeft moeten strijden:

Uit „De Schaapskooi van Christus aangeast door twee wolven en verdedigd door H. de Cock, in leven Geref. Leeraar te Ulrum.“

„Die formulieren, zegt hij (Reddingius n.l.) voorts, mogen blijven bestaan en geveinsdelyk nog zegt hij er bij, dat hij zich niet met den geest en den zakelijken inhoud derzelve, zeer goed vereenigen kan.“

Ik weet heel goed, dat dergelijke herinneringen kunnen worden uitgelegd als demagogie. Daarom zeg ik er maar dadelijk bij, dat ik er niet aan denk, de situatie van heden in de verhoudingen van toen te willen teekenen. Dat ware in hooge mate oneerlijk. Maar ik voeg er iets anders aan toe. Ik knoop dat vast aan wat die predikant me schrijft:

De Cock durft 't wel bij den waren naam noemen, hij beoordeelt de menschen naar hun geschriften in 't licht van hun eed!

(„Geveinsdelyk“.)

Op dit punt is er inderdaad verschil tusschen enkele gereformeerde medewerkers aan dat congres, of enkele verdedigers ervan, en mij. Sommigen zeggen: 't is toch zoo goed bedoeld, let toch op onze ziel, die oprecht is. Ik antwoord: ik doe dat in dit verband niet. Want ik heb van die ziel geen kwaad gezegd. Ik heb Uw bedoelingen niet beoordeeld. Ik vind het ook onbillijk, dat gij het voor u zelf in dit verband verlangt. Want als ik Uw ziel in geding breng, moet ik het ook die van de anderen doen. De ziel, en de bedoeling van die anderen in de organisatie, die ik bestrijd, zal ook wel best wezen. Maar het gaat om wat er voor het front komt, om iemands geschriften. En

1) Het geldend (aangenomen) „recht“.

2) Het recht, dat feitelijk (zou) moet(en) gelden.

dan zeg ik met De Cock: de één onderteekent „oprechtelyk“, en de ander „geveinsdelyk“. En wie dan niet zijn grooten teen in eenige klem vreest te zullen zien komen, omdat hij weet, dat God de voeten van zijn knechten als die der hinden maakt (niet-in-de-klem), die doet als Hendrik de Cock: hij houdt zijn teenen vrij van de klem eener kerk, die de formulieren laat onderteekenen met allerlei reservatio mentalis (een zwakheid, die vooral bij menschen voorkomt, die een ander van „roomsche“ neigingen beschuldigen); en klaagt hij, dat iemand „geveinsdelyk“ onderteekent, dan doelt hij daarmee op diens geschriften, niet op 'smans „ziel“, die het wel weer voor zichzelf zal hebben klaar gemaakt.

De Heeren der Gezangen en de drie formulieren.

Reddingius en de drie formulieren.

Als toen De Cock gezegd had:

„Is het wel raadzaam... de betekenis van de onderteekening zoo te verkleinen?“ — wel, dan had hij misschien ook een „congres van gereformeerden“ belegd met vriend Rhijnvis Feith, mitsgaders met den weleerwaardigen Reddingius.

Maar De Cock liep als de hinden. Zijn voeten waren uit de klem. Hij wist, dat het er niet op aankwam, wie de waarheid zei: een synode, of zijn dienstbode. Als 'lmaar waar was. En dat men niet zich moest overgeven aan de oordeelvellingen van de Hervormde synode, of van Rhijnvis, bijgenaamd Feith, of van Reddingius. Al zeiden ze nog zoo vaak met Hofstede de Groot, dat zij allen de formulieren konden onderteekenen, en dat men die tekenende zielen geenszins van objectieve onwaarheid in dezen moest beschuldigen.

K. S.

Separatie en separatisme.

Velen zijn den laatsten tijd gewend, de kwesties der Afscheiding (Separatie) te behandelen als waren het kwesties van separatisme. Zelfs de hoogleeraar Haitjema, die in zijn boek over „De richtingen in de Herv. Kerk“ voor den eenvoudigen lezer een „verklarende woordenlijst“ geeft, brengt dezen lezer op een dwaalspoor, door in hetzelfde euvet te vallen. Op bladz. 54 citeert hij „de oudste elhische theologie“. Met name deze opvatting, welke door deze laatste verdedigd is: „Zooowel de eenzijdig-verstandelijke richting van het orthodoxisme als de eenzijdig gemoedelijke van het separatisme zijn krank door hare miskenning van den aard der bekeering, als in 'smenschen wil, dat is in zijn redelijke natuur volbracht“. (Ernst en Vrede, Chantepie de la Saussaye).

Nu had reeds de tegenstelling orthodoxisme—separatisme ieder kunnen waarschuwen tegen de vertaling van het laatste woord door „afscheiding“, kleine of groote A, dat doet er niet toe. Niettemin geeft Prof. Dr Th. L. Haitjema, in zijn verklarende woordenlijst, en dan wel onder verwijzing naar deze pagina, dus naar dit zelfde citaat, de foutieve, al te onnauwkeurig-populaire vertaling van „separatisme“ als „afscheiding“ (pag. 244).

Het heeft zijn nut, tegenover deze en dergelijke vergissingen erop te wijzen, dat in de dagen der Separatie of Afscheiding de toenmalige bestuurders der Ned. Herv. kerk het woord separatisten heel anders hebben gebruikt, en daarmee heel wat menschen veroordeeld en met liberaal dèdain hebben prijsgegeven aan de verachting, heel wat menschen, die het „Hervormde“ instituut nog allerminst verlaten hadden, die ook grootendeels er niet aan dachten, daar mee te zullen breken.

Het woord separatisten toch was al lang vóór de Afscheiding zelf in gebruik. Het kwam op uit de dominees-hoogheid: de predikanten zagen veel menschen zich, hetzij NA, hetzij in plaats van hun preek, in gezelschappen (geen „konventikels“ altijd) samentrekken, omdat ze niet van den kansel ontvingen wat ze verwachten mochten. Deze heden heetten separatisten, wijl ze niet zich contenteerden met den hoor-dwang, dien de heeren-herders-inventoren der leervrijheid op de schapen toepasten. Men leze maar eens wat Bergmann, gewezen ontvanger der registratie te Lier, aan den liberalen afgescheidenen-hatenden minister van justitie Van Maanen d.d. 8 Juli 1836 bericht over een zitting der correctionele rechtbank te Amersfoort van den vorigen dag. Twee stakkers stonden „terecht“, 't was ook één eeuw vóór Hitler e.d.:

„De tweede, een eenvoudig, openhartig man, erkende alle de daadzaken in het proces-verbaal als waar“. Welke daadzaken? Wel, de boosdoener had meer dan 20 personen in zijn huis gehad! Hoor, hoe hij zich verdedigt: „Wij allen, die te mijne vergaderd waren, behoorden tot de Hervormde kerk, zooals dezelve bestaat en sedert eeuwen bestaan heeft; afgescheidenen waren bij ons niet; na den openbaren godsdienst in de kerk verzamelden wij ons sedert ondenkelijken tijd in de woning van den een of anderen ingezetene der gemeente, zongen psalmen, onderhielden ons over het woord van den kansel gepredikt en verwacht-

ten dan ook niet, dat ons thans deze Christelijke bijeenkomsten zouden verboden geworden zijn“.

De ijverige Bergmann evenwel rapporteert den minister: „Het openbaar ministerie zag onder tusschen in die zaak, gelijk in de voorgaande, eene contraventie, en eischte tegen beide eene boete van 8 tot 100 fl. De regtbank heeft de zaak in deliberatie of advies gehouden“. Hoe het afliep, weet ik niet, want de minister kreeg al dadelijk den volgenden dag nadat de eisch gesteld was, bericht. Een vervolg las ik niet.

Deze en dergelijke menschen heetten toen separatisten.

En nu moeten de Hervormde critici eens even nadenken, eer zij de vertaling van Prof. Haitjema overschrijven. Dewelke fout is.

Dan moeten ze verder nadenken. Ze moeten eens denken aan hun eigen „richtingen“ in de Herv. Kerk. Aan hun „evangelisaties“. Hun kapellen tegenover hun kerken. Hun dominees van de één partij tegenover de andere. Dan zullen ze zien, dat Zij thans op groote schaal hebben georganiseerd, wat in 1834 Separatisme heette. Dat de Hervormde Kerk volgens de inzichten dergenen, die onze voorouders in 1834 in de gevangenis wierpen, thans in 1934, één Huis-van-Separatisme over-en-weer is.

En als dan deze broeders van het georganiseerde separatisme eens hierover nadenken: stel eens, dat a.s. Zondag voor de deur van hun „evangelisatie“ dragonders stonden, om nummer 20 weg te jagen met den zwaarde van artikel 36, en dat ze van 8 tot 100 fl. (zeg maar van 42 tot 400 fl.) betalen moesten, en dat dat jaren lang zoo bleef, — wat zouden ze dan doen?

Laten ze 't goed begrijpen: ze danken aan de „Gescheidenen“, dat zij separatisten kunnen zijn zonder boete. Die anderen wilden het niet zijn, maar kregen de uitwerping plus de boete. En gevangenis.

K. S.

Afscheiding en „gezelschappen“.

De Afscheiding heeft verschillende christenen in één kerkverband saamgebracht, die in de decennien, die aan 1834 voorafgingen, zich aan het officiële kerkelijke leven min of meer hadden onttrokken. Verschillende groepen van vromen die in „gezelschappen“ samen kwamen, hebben zich in de dertiger jaren achter De Cock en de zijnen geschaard.

Men heeft hiervan de Afscheiding een verwijt gemaakt.

Men heeft wel betoogd, dat daaruit zou blijken dat allerlei verdrongen ressentimenten tegen de officiële kerk door De Cock formeel werden georganiseerd en dat de aanvang van de afscheidingsbeweging verklaard moet worden uit een elkaar vinden van eenige elementen, die zich tot dusverre niet konden laten gelden.

Deze beschuldiging kan weerlegd worden met een beroep enkel op de historie. Wij willen dat thans niet doen. Over de historie en de historische gegevens wordt in dit nummer van „De Reformatie“ op onderscheiden plaatsen geschreven.

Liever willen wij in het kort deze beschuldiging zien van uit den gezichtshoek van de gegevens der godsdienstpsychologie.

Het is merkwaardig dat wij telkens ontdekken, dat er in hoofdzak door tweeërlei oorzaak bij de menschen komt een zich afwenden van het ambt en van het instituut van de kerk.

De eene oorzaak is gelegen in de mysticistische neiging om het godsdienstig leven te individualiseren en te betrekken op de geestelijke emotie, waardoor er voor de heerschappij van het ambt, die niet primair emotioneel en individueel kan worden beleeft, geen plaats meer over blijft.

De andere oorzaak vindt men in de rationaliserende tendenzen des levens. Men aanvaardt slechts heerschappij en regiment ook over de kerk voor zoover men een samenleving op rationeelen grond en organisatie behoeft. De vorm dezer organisatie is dan in de eerste plaats menscheelijk rationeel en men ziet de organisatie zelve zonder meer als een collectiviteit, een genootschap.

In beide gevallen werkt de levenstendenz kerkontbindend.

Niet alleen het rationalisme werkt kerkverwoestend, maar ook het mysticisme negeert Christus' koningschap en de heerlijkheid van het ambt.

Nu zou het echter een fout zijn te denken dat elk „gezelschap“ uit de mysticistische levenshouding groeide. „Gezelschappen“ die zoo ontstaan waren zijn er in de historie stellig veel geweest. Maar het is een denkfout te meenen dat alle „gezelschappen“ daarom nu in wezen vijandig staan tegenover een schriftuurlijk regiment over de kerk.

De „gezelschappen“ waaruit de kerken der Afscheiding mede groeiden waren goddeels feitelijk een groep van „doleerende“ broeders en zusters, die „klaagden“ over de breuke Sions.

Het merkwaardige verschijnsel doet zich dan ook voor, dat zoodra in Hendrik de Cock de man opstaat in wien de menschen een hervormer kunnen

zien, ook bij „gen“ een vinding der „gezel-schappen“ mede werd het juist dat kringen, dat Afscheiding der „gezelschappen“ weer hebben terium van aanvaard

Mysticistische mystieke pr onderwerper over Zijn dualistisch niet sociaal waarden di crete ambt kening die Afscheiding mysticis de invloed betekend kelijke be spoedig van afgewend.

Het is een kerk die in den vangen.

Daarom van het an van de geb ding ontdek in de geno

De besch geuit zijn gronden n

Statistiek

In dit Afz statistiek, d ontvingen.

Statistieke niet door v

Dit weet en toch gaa schikken en heeft, dat zi erlangen in leven is sam

En nu m statisticus n den dag le plukken — van dien ar

De meeste len wel beke Niet velen z aantal Gere aantal Emes van de eeuw

Hier volg hebbende of Kerken van

Voor 1834 predikant v „Jaarboek t Nederland“, bruikt werd

Op 1 Jan Gaan we 1834 184

1 45 predikanten

In de eeri 50—60 pred Kerken gein

Di gaat t Het aant nel, er ko Ned. Herv.

Maar di predikanten De sterki vrucht van

Dr Kuyp het Geref en zeer spe Velen in

zenden hun jongen „do bereikt zal

zoo jaar op V. U. En t juist van 1 te merken.

Reeds in jaar slecht het aantal daar het ge dus boven

De jaren meerdert w Dan is d didaten pe storven pri In 1905 Aan den

ze Christelijke
orden zijn".

apporteert den
ie zag onder-
orgaande, eene
de eene boete
eft de zaak in
loe het afleip,
eeg al dadelijk
h gesteld was,

n heetten toen

itici eens even
Prof. Haitjema

Ze moeten eens
i" in de Herv.
Hun kapellen
es van de ééne
zullen ze zien,
bben georga-
nisme heette
s de inzicht-
orouders in
rpen, thans
paratismus-

et georgani-
derover naden-
or de deur van
nden, om num-
rde van artikel
g maar van 42
t dat jaren lang
doen?
danken aan de
en kunnen zijn
a het niet zijn
le boete. En ge-

K. S.

rappen".

de christenen in
ie in de decen-
zich aan het
f meer hadden
van vromen die
en, hebben zich
ock en de zijnen

ling een verwijt

aruit zou blijken
enten tegen de
meel werden ge-
t de afscheidings-
uit een elkaar
zich tot dusverre

worden met een
willen dat thans
historische gege-
„De Reformatie”
even.

ze beschuldiging
an de gegevens

alkens ontdekken,
erle oorzaak bij
wenden van het
te kerk.

de mysticistische
te individualisee-
ke emotie, waar-
het ambt, die niet
kan worden be-

n de rationalisee-
aanvaardt slechts
de kerk voor-
rationeelen grond
zer organisatie is
elijk rationeel en
zonder meer als
ip.

venstendenz kerk

erkt kerkverwoes-
negeert Christus’
an het ambt.

te denken dat elk
he levenshouding
o ontstaan waren
geweest. Maar het
alle „gezelschap-
dig staan tegen-
over de kerk.

de kerken der Af-
goeddeels feitelijk
eders en zusters.
Sions.

l doet zich dan
de Cock de man
hervormer kunne

zien, ook bij de menschen uit de „gezelschapskrin-
gen” een vragen ontstaat naar een zuivere bedie-
ning der ambten. Daardoor worden achteraf de
„gezelschappen” waaruit de afscheidingsbeweging
mede werd gevoed, als gezond getypeerd. Was
het juist dat het mysticisme hoogtij vierde in deze
kringen, dan zouden, als straks de kerken der
Afscheiding tot organisatie kwamen, de kringen
der „gezelschappen” zich van die afgescheidenen
weer hebben afgekeerd. Want hier ligt een cri-
terium van gezond en ziek geestelijk leven: de
aanvaarding van de kerk.

Mysticistische menschen willen nog wel naar een
mystieke preek luisteren, maar zij willen zich niet
onderwerpen aan de heerschappij van Koning Jezus
over Zijn kerk. Immers, het mysticisme is indivi-
dualistisch; het denkt niet organisch; het leeft
niet sociaal; en het objectiveert niet de geestelijke
waarden die vertegenwoordigd zijn in het con-
crete ambt in de kerk des Heeren. Ware de tee-
kening die men somwijlen gegeven heeft, als zou de
Afscheiding gebouwd zijn op den invloed der
mysticistische gezelschappen, juist, dan zou de
invloed van deze kringen ook de ondergang
beteekend hebben voor de Afscheiding als ker-
kelijke beweging. Of deze kringen zouden zich
spoedig van de kerken der Afscheiding hebben
afgewend.

Het is een psychologische onmogelijkheid dat
een kerk ontstaat door den invloed van kringen,
die in den greep van het mysticisme liggen ge-
vangen.

Daarom bewijst de sterke trek naar het herstel
van het ambtelijk regiment, die wij in de jaren
van de geboorteweek der kerken uit de Afschei-
ding ontdekken, dat in den grond het geloofsleven
in de genoemde gezelschappen zuiver was.

De beschuldigingen die men meermalen heeft
geuit zijn dus reeds op objectief psychologische
gronden niet te handhaven.

J. W.

Statistiek van de predikanten der Geref. Kerken van 1834—1934.

In dit Afscheidingsnummer is actueel de navolgende
statistiek, die we enkele weken geleden ter plaatsing
ontvingen.

Statistieken zijn meestal taaie: ze worden dan ook
niet door velen gelezen.

Dit weet de samensteller van een statistiek zeer wel,
en toch gaat hij voort met cijfers en getallen te rang-
schikken en te publiceren, omdat hij de overtuiging
heeft, dat zijn werk noodig is, ten einde een inzicht te
erlangen in de onderdeelen, waaruit ons gecompliceerd
leven is samengesteld.

En nu moge voor het onderdeel der studie van den
statisticus menigeen weinig of geen belangstelling aan
den dag leggen: zijn arbeid heeft waarde, en velen
plukken — zonder 't vaak zelf te weten — de vruchten
van dien arbeid.

De meeste leden der Geref. Kerken in Nederland zul-
len wel bekend zijn met de geschiedenis van hun kerk.
Niet velen zullen echter een voorstelling hebben van het
aantal Gereformeerden, het aantal predikanten en het
aantal Emeriti-predikanten op verschillende tijdstippen
van de eeuw „Gereformeerd Kerkelijk leven”.

Hier volgen eenige cijfers in hoofdzak betrekking
hebbende op de predikanten der Gereformeerde
Kerken van 1834—1934.

Voor 1834 staat Hendrik de Cock, als eerste en eenige
predikant vermeld in de verschillende opgaven van het
„Jaarboek ten dienste van de Gereformeerde Kerken in
Nederland”, welk jaarboek als voornaamste bron ge-
bruikt werd bij deze bewerking.

Op 1 Januari 1934 is het aantal gestegen tot 745.
Gaan we den groei na, dan zien we voor de jaren

1834	1844	1854	1864	1874	1884	1894	1904	1924	1934
1	45	106	161	217	267	433	539	549	745

predikanten.
In de eerste vijftig jaren is er een constante groei van
50—60 predikanten per 10 jaar. Er worden regelmatig
Kerken geïnstituëerd, en vacante plaatsen worden bezet.

Dit gaat zoo tot 1886: het jaar van de Doleantie.
Het aantal predikanten stijgt nu eenige jaren vrij
snel, er komen ongeveer 45 predikanten over uit de
Ned. Herv. Kerk.

Maar dit alleen verklaart niet de toename van 166
predikanten in het decennium 1884—1894.

De sterke toename moet veeleer gezien worden als
vrucht van de Stichting der Vrije Universiteit in 1880.

Dr. Kuiper vestigde voortdurend de aandacht van
het Gereformeerde volk op de studie in het algemeen
en zeer speciaal op die der theologie.

Velen in den lande nemen den oproep ter harte, en
zenden hun zoon naar 't Gymnasium, met het doel hun
jongen „dominée te laten worden”. Maar vóór dit doel
bereikt zal zijn, moeten 11 jaren van studie voorafgaan:
zes jaar op het gymnasium en vijf jaar studie aan de
V. U. En de statistiek bevestigt volkomen de historie:
juist van 1892 t/m. 1896 is een zeer groote aanwas op
te merken.

Reeds in 1896 komt er een inzinking. Er is in dat
jaar slechts een toename van zes predikanten. Wel is
het aantal candidaten, dat de pastorie ingaat grooter,
maar het getal 6 de vermeerdering aangeeft; het aantal
dus boven hen, die stierven of geëmeriteerd werden.

De jaren na 1896 geven rijker oogst, 't aantal ver-
meerdert weer; zelfs is er een toename van 23 in 1901.

Dan is de groei tot staan gekomen: het aantal can-
didaten per jaar is vrijwel even groot als dat van ge-
storven predikanten en geëmeriteerden.

In 1905 zijn er 542 predikanten; in 1924: 549.

Aan den historicus wordt het overgelaten de oorzaak

van dit verschijnsel na te speuren. Merkwaardig mag
het heeten, dat in de economisch-rustige jaren 1894—
1912 het aantal van hen, die zich tot het predikant-
ambt geroepen gevoelen niet grooter is.

Het jaar 1914 brengt verandering: 10 jaar later,
1924, vangt de stijging aan, met 50 predikanten in dat
jaar. Van 549 in 1924 wordt dit 738 in 1934, waarbij
het aantal emeriteeringen en sterfgevallen moet gere-
kend. Ook het aantal emeriti stijgt in die jaren zeer
snel, gelijk hieronder blijkt.

De historicus ga na of de wereldoorlog of hoog-con-
junctuur, waardoor mede het aantal gymnasia en lycea
beduidend toenam, op dezen snellen en sterken groei
invloed had.

Emeriti. In 1846 wordt voor het eerst aan een der
predikanten emeritaat verleend. 14 jaar blijft hij de
eenige; dan komt er één bij. De toename per 10 jaar is
als volgt over de jaren:

1834	1844	1854	1864	1874	1884	1894	1904	1914	1924	1934
0	0	1	4	6	8	30	54	53	91	122

Emeriti.

We merken op, dat de eerste 50 jaren na de Afschei-
ding bijna geen der predikanten emeritus wordt.

Er is een tekort aan predikanten; de predikant blijft
in actieven dienst. We vinden b.v. dat van de 86 die
van 1834—1 Jan. 1849 bevestigd werden, 20 gedurende
meer dan 40 jaren dienden, terwijl twee na 50, twee na
53, één na 54 en twee na 55 dienstjaren werden ge-
emeriteerd.

Na 1884 is er een regelmatige toename, tot 57 in 1905.
Het aantal blijft tot 1917 om en bij de 53, daarna con-
stateeren we een geleidelijke vermeerdering, van 1922—
1926 een zeer sterke stijging tot 106 in laatstgenoemd
jaar, onmiddellijk gevolgd door een daling tot 93 in
1929. De jaren 1932 en 1933 geven een stijging tot 122.

Vergelijking met de officiële gegevens in de Jaar-
boeken, geven afwijkende getallen: daarin staat voor
1934 b.v. een aantal van 145 Emeriti vermeld. Het ver-
schil wordt verklaard door het feit, dat in het Jaarboek
onder de Emeriti staan opgenomen zij, die hoogleraar,
geestelijk verzorger of legerpredikant zijn. Bij de boven-
genoemde berekening zijn deze categorieën buiten be-
schouwing gelaten, daar zij niet onder Art. 13 K. O.
vallen.

Een vergelijking van de toename van het aantal pre-
dikanten, met dat der Emeriti geeft de navolgende cij-
fers over de jaren:

1834	1864	1874	1884	1894	1904	1914	1924	1934
0.94	2.48	2.76	2.99	6.93	10.02	9.46	16.58	16.38

Emeriti, tegenover 100 dienstdoende predikanten.

Dienstjaren der predikanten.

Bij de berekening van het gezamenlijk totaal aantal
dienstjaren zijn ook opgenomen de jaren, die sommige
predikanten in de Ned. Herv. Kerk dienden. De dienst-
jaren der Hoogleraren werden niet opgenomen, ten-
einde een zoo zuiver mogelijk overzicht van het aantal
gemiddelde dienstjaren per predikant en Emeritus te
verkrijgen.

Van 14 Oct. 1834 tot 1 Januari 1934 overleden 656
predikanten, (dienstdoende en Emeriti) waaronder 17
die geëmeriteerd werden uit hoofde van hun hoogleraar
zijn aan de Theol. School of aan de V. U.

Te samen hadden de 639 overledenen 17427 dienst-
jaren; hetwelk per predikant een gemiddelde geeft van
27.3 jaar. (Van één predikant zijn de dienstjaren niet
bekend.)

Niet allen mochten 27 jaar als predikant dienen. 135
stierven met minder dan 15 dienstjaren; 6 ontvielen
binnen één jaar aan hun gezin en arbeid; waarvan één
nog geen twee maanden en een ander 28 dagen na den
dag van bevestiging en intriede.

Van de op 1 Januari 1934 639 overleden predikanten
hebben 296 gedurende korter of langer tijd van hun
rust als emeritus genoten: te samen 2218 jaren, hetgeen
gemiddeld 7.5 jaar is. 12 van hen overleden reeds in
het zelfde jaar van hun emeriteering.

Emeriti-jaren.

Het op 1 Januari 1934 aantal Emeriti-jaren der in
leven zijnde Emeriti-predikanten bedroeg 903 jaar; per
Emeritus is dit gemiddeld 7.4 jaar.

Een vergelijking van dit gemiddelde 7.4 jaar, met dat
der overleden emeriti, 7.5 jaar, bevestigt de uitkomst
der statiek, dat de gemiddelde leeftijdsgrens hooger komt
te liggen.

Van de 122 Emeriti in leven, was de gemiddelde
diensttijd 34.7. 61 dienden 40 jaar of langer, terwijl aan
61 eerder emeritaat moest worden verleend.

Aantal leden der Geref. Kerken.

De samenstellers van deze statistiek betreuen het,
dat zij de juiste gegevens, betrekking hebbende op het
aantal leden der Geref. Kerken, niet in hun bezit kon-
den krijgen.

Het aantal volgens de volkstellingen was:

1889	181017
1899	361129
1909	491451
1920	571834
1930	638372

Het Jaarboek echter geeft geheel andere uitkomsten.
Dit gaf b.v. voor 1930 een aantal van 570959, terwijl de
volkstelling op 31 December 1930 als aantal behoorende
tot de Geref. Kerken 638372 opgeeft.

Daar dit verschil 67413 bedraagt rijst het vermoe-
den, dat nog vele in den lande bij de volkstelling zich
als behoorende tot de Gereformeerde Kerken inschrie-
ven, zonder daartoe te behooren; maar ook, dat nog vele
Kerken niet volkomen nauwkeurig aan de samenstellers
van het Jaarboek hun ledental opgeven.

1) Dat hier een voorbereidingstijd van 10 en niet van
11 jaar staat genoemd is gebaseerd op het feit, dat na 1918
een zeer groote toename te constateeren viel van jongelui,
die na toelatingsexamen aan de Theol. School of de V. U.
hun theol. studie aanvingen.

Aannemende, dat de cijfers in het Jaarboek opgeno-
men dichter bij de waarheid liggen, dan die der volks-
telling, kunnen de volgende cijfers over de laatste twaalf
jaar een beeld geven van groei en toename:

Jaar.	Aantal geref.	Index.	Dienstd. Index.	Emerit. Index.
1922	504435	100	547	100
1926	548695	108.8	598	109.3
1930	570959	113.2	673	123
1934	604139	119.7	745	136.2

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweetal te:

Drachtster Compagnie: Cand. J. van Dijk te Zwolle en Cand.
Chr. v. d. Vliet, hulppred. te Slootdorp.
Nieuwer-Amstel (Noord): J. Bavinck te Gramsbergen en J. W.
de Jager te Diever.

Beroepen te:

Doornspijk: M. van Dijk te Nieuweroord.
Drachtster Compagnie: Cand. J. van Dijk te Zwolle.
Elburg: Cand. H. Brinkman te Harmelen.
Leiden: H. A. Wiersinga te Vlissingen.

Aangenomen naar:

Oostwolde (Old.): Cand. K. Hart te Zaandam.

Bedankt voor:

Nieuwer-Amstel (Noord): J. Verkuyl te Laren.

Intrede te:

Eefde-Gorsel: Cand. H. N. Ridderbos. Tekst: Psalm 134.
Middelburg: A. H. Oussoren. Tekst: 1 Cor. 3:9.
Minnertsma: G. Brouwer. Tekst: 1 Cor. 9:24—27.
Oud-Loosdrecht: L. Kuiper Jr. Tekst: Psalm 71:15a.
Rotterdam-Zuid (voor den arbeid onder de Chinezen): Cand.
A. F. J. Pieron. Tekst: Psalm 67:2—4.
Vleuten—De Meern: Cand. D. J. Ras. Tekst: Judas:20 en 21.

Afscheid van:

Leiden: A. de Bondt. Tekst: Psalm 89:8 en 9 (8 Oct.).

Benoemd tot Hulpprediker te:

Naaldwijk: Cand. E. G. Buitensbos te Amersfoort.
Nijmegen: Cand. M. v. d. Bosch te Harderwijk.

CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERK.

Beroepen te:

IJmuiden: S. v. d. Molen te Rotterdam.

Bedankt voor:

Bussum: J. Tamminga te Harderwijk.

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK.

Beroepen te:

Bodegraven (toez.): Jac. Vermaas te Hoogeveen.
Dinteloord: P. J. Steenbeek te Oudewater.
Enter: P. v. d. Staay te Tricht.
Harderwijk: Jac. Vermaas te Hoogeveen.
Den Hoorn, Texel (toez.): Cand. G. Moen te Huisduinen.
Huisinge: J. v. d. Touw te Terkaple.
Jutrijp-Hommerts: P. G. Verweys te Cothen.
Krimpen a. d. Lek: G. Enkelaar te Oud-Beijerland.
Nieuwe Tonge: E. V. J. Japchen te Waarder.
Oudelande: Cand. J. Matzer van Bloois te Wijhe.
Zoetermeer-Zegwaard: H. S. van Rijs te Vianen.

Aangenomen naar:

Goudrak (toez.): Cand. T. H. Oostenbrug te Genemuiden.
Warfhuizen: J. R. Stratingh te Beers.

Bedankt voor:

Arnhem, Kamperveld, Recuwijk en Wilnis: Cand. T. H.
Oostenbrug te Genemuiden.
Drogeham: J. C. Loo te Zevenhuizen.
Ommelanden-Zuidwending: J. A. de Klerk te Lellens.
Witmarsum: P. J. van Leeuwen te Oterdum.

Intrede te:

Poortvliet: J. Bus. Tekst: Jes. 3:10 en 11.
Steenwijkerwold: M. E. v. d. Veen. Tekst: 2 Cor. 4:7.
Zutphen: N. Padt. Tekst: Jes. 9:5c en Matth. 10:34.

Afscheid van:

Bergschenhoek: J. Bus. Tekst: Jes. 53:1.
Bodegraven: J. Ch. W. Kruishoop. Tekst: 2 Petr. 1:19.
Bruinisse: C. Waardenburg. Tekst: Psalm 31:25.
Pijnacker: Th. G. Tonnon. Tekst: Handel. 20:32.

ADVERTENTIËN.

OVEREENSTEMMING DER VIER EVANGELIËN

bewerkt door I. SNOEK

benevens

DE HANDELINGEN DER APOSTELN

Reeds meerdere malen is de behoefte uitgesproken aan
een dergelijk werk, waarin naast elkaar, overzichtelijk en
ingedeeld naar tijdsorde, de vier Evangelien direct zijn na
te slaan.

De heer SNOEK was bereid de bewerking er van op zich
te nemen, en voegde er tevens de Handelingen der Apostelen
aan toe.

Dit boek is geworden een belangrijk hulpmiddel voor
allen, die tot Bijbelstudie geroepen zijn.

Aan predikanten en studenten in de theologie; aan
onderwijzers bij het voorbereiden van hun bijbelles; aan
studeerenden voor het na-examen van den Schoolraad aan
de leden van onze jeugdverenigingen; ja, aan iederen
Schriftonderzoeker zal het uitnemende diensten bewijzen.

Het werk telt 392 blz. en is voorzien van uitvoerige
registers en inhoudsopgave.

Gebonden in stevigen linnen band bedraagt de prijs f 3.75.

Verkrijgbaar bij den Boekhandel en bij de Uitgevers

OOSTERBAAN & LE COINTRE - GOES

Postrekening No. 36000